

Kuna Ágnes

A Magyar orvosi nyelv korpusza

„A múlt írásai hozzásegítenek ahhoz, hogy jobban megértsük a jelenkor tudományos nyelvének jellemzőit.”

Taavitsainen–Pahta 2004: XVI

BEVEZETŐ GONDOLATOK – A MAGYAR ORVOSI NYELV

FEJLŐDÉSE MINT FOLYAMAT Az egészség megőrzése, valamint a gyógyítás az emberi kultúra szerves részét képezi a kezdetektől fogva. Az egyes korokban és kultúrkörökben a betegségekről különböző elképzelések éltek, és ez a fogalmi és nyelvi létrehozásban is nyomon követhető. Mindezt alapvetően meghatározza a testről való tudásunk, a hit- és hiedelemvilág, az orvoslás tudományos nézetei, az intézményesítés foka, tehát a vizsgált időszak és a gyógyítás társas-kulturális tényezői.

Az egyes korok gyógyítói gyakorlata a használt eszközökön túl elsősorban írásos emlékek révén őrződött meg. Az orvoslás történetében különböző jellegzetes szövegtípusok alakultak ki az évezredek folyamán a társadalmi és a kommunikatív igények szerint. Már igen korai időszakról megfigyelhető a mindennapi és az egyre tudományosabb elvárások megjele-

nése, és ezzel az orvosi szövegek felhasználói szintek szerinti rétegződése. Ez a magyar orvosi nyelv kezdetektől fogva a szövegtípusok és a nyelvhasználók szintjén is megmutatkozik, ahogy azt vázlatosan és leegyszerűsítve az 1. ábra is szemlélteti.

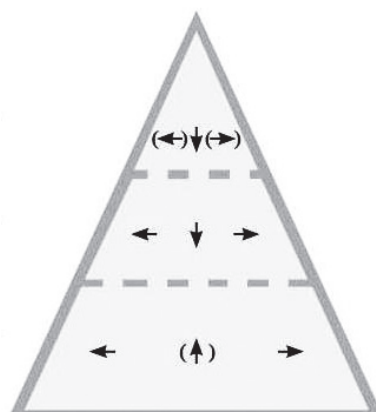
Hasonló felhasználói rétegzettség, továbbá a gyógyítás tudományos és mindennapi kötődése a XXI. századi orvoslásban is megfigyelhető. Ezek természetesen másképpen, más arányokban jelentkeznek a mai társas-kulturális hatásokkal és tényezőkkel összefüggésben, és piramisként is nehezen ábrázolhatók. A szövegtípusok, valamint az egyes szintek egymáshoz való viszonya is összetettebb képet mutat. Leginkább talán a legfelső és a legalsó szint különíthető el egymástól: tehát a valóban szakmai tudományos könyvek, cikkek, előadások, szakmai-orvosi megbeszélések, tankönyvek stb.; valamint a kifejezetten szélesebb körű „mindennapi” gyógyítói, felvilágosító célú szövegek. Ez utóbbiak azonban nagyon vegyes képet mutatnak: hiszen az orvosoktól, szakemberektől származó felvilágosító, ismeretterjesztő, betegségmegelőző írásokon keresztül, a betegek egymás közötti fórumszövegein át szá-

TUDOMÁNYOS

MINDENNAPI

tanult orvosok
sebészek,
borbély-sebészek
népi gyógyítók

szakmai, tudományos értekezések

borbély-sebész írások

receptgyűjtemények
mindennapi használatú orvosi könyvek

1. ábra: A gyógyítók és az orvosi szöveghagyomány rétegzettsége és a megnyilatkozások iránya a XVI–XVII. században (Kuna 2011: 56)

mos szövegtípusban megvalósulhatnak. Kérdés továbbá, hogy hova soroljuk, illetve kinek is szól például a gyógyítói gyakorlatban általánosan használt szövegtípus, a zárójelentés (Mohay 2014). Az egyes szinteken belül még összetettebb a kép a korábbi állapotokhoz képest, hogy ki, kinek és milyen céllal tesz hozzáférhetővé egy-egy megnyilatkozást. Ez összefügg többek között azzal is, hogy a világhálós tájékozódás és gyógyítás kiszélesedésével az egyes szövegek és szövegtípusok gyorsabban terjednek, szélesebb körhöz jutnak el, és könnyebben keverednek és ágyazódnak be más szövegtípusokba.

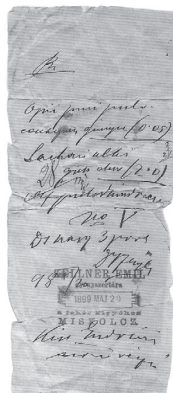
A mai orvosi nyelvhasználatról elmondható tehát, hogy sokkal összetettebb, mint az a korai gyógyítási gyakorlatban volt. Ez nagymértékben összefügg a tudományos fejlődéssel, az egészség- és betegségfelfogással, a társas-kulturális környezet alapvető megváltozásával (intézményesített orvoslás, természetgyógyászat, a netdoktor-jelenség, az ismeretek és a tájékoztatás áramlásának sebessége stb.). Megmutatkozik továbbá többek között abban is, hogy sokkal több és többféle közegű szövegtípus jellemzi a mai gyógyításhoz kapcsolódó kommunikációt (2. ábra).

A 2. ábrán is jól látható, hogy a kor haladtával egyre több szövegtípus jelenik meg az orvosláshoz kötődően, amelyek a gyógyítói gyakorlatban egymással összekapcsolódva vannak jelen, ahogy ezt a „buborékok” is szemléltetik. Egyes szövegtípusok eltűnnek, mások megmaradnak, átalakulnak annak függvényében, hogy milyenek a kor, a nyelvhasználók társadalmi-kommunikatív igényei (Heinemann 2000 *kommunikatív relevancia*). Láthatjuk a 2. ábrán a recept példáján keresztül, hogy a több ezer éves múltra visszatekintő szövegtípus folyamatosan jelen van a gyógyítói gyakorlatban (Kuna 2011, 2012, 2015). A magyar nyelvű receptek az elmúlt kb. 700 évben természetesen jelentős változáson mentek keresztül, amelyet az alábbi 4 példa is szemléltet. Az (1)-es szöveg a XVII. század második felében keletkezett receptgyűjteményből való; a (2)-es példa 1899-ből származik, ami-

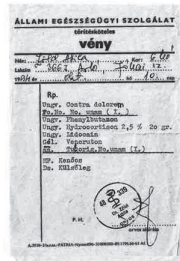
kor az orvos fehér cetlire írta a receptet; a (3)-as 1994-ből, a (4)-es példa pedig 2016-ból származik.

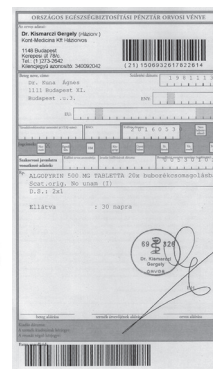
(1) Orvosságoknak rendszedése; Oct. Hung. 87.

(2)

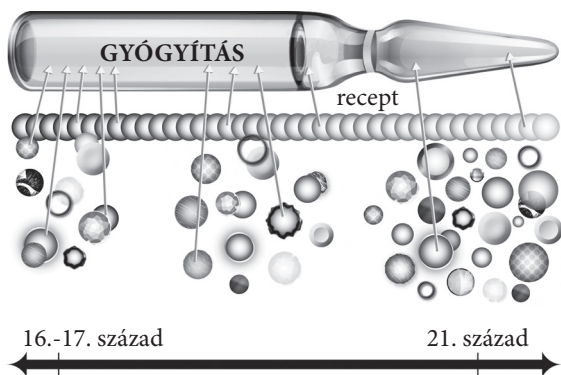
(3)

(4)

A fenti példák is jól mutatják egy kiválasztott szövegtípuson keresztül, hogy az orvosi nyelv folyamat, alakulástörténet (Kuna 2011, 2015; Csontos 2013). Ha ezt a felfogást tekintjük kiindulópontnak, akkor a szaknyelv jelene nem értelmezhető teljes egészében a múltja nélkül. A magyar orvosi nyelvnek mint dinamikus folyamatnak a megragadásához tehát első sorban az egyes szövegek, illetőleg szövegtípusok biztosítanak hozzáférést. Rendszeretesen pedig akkor válhatnak vizsgálhatóvá, ha rendelkezésre áll egy módszeresen felépített szövegtár, nyelvészeti szakkifejezéssel elve egy elektronikus korpusz. (A két megnevezést a tanulmányban rokon értelemben használom.)

A MAGYAR ORVOSI NYELV KORPUSZÁNAK TERVEZETE A Magyar orvosi nyelv korpuszának tervét 2014. június 25-én az MTA Orvosi Nyelvi Munkabizottságának alakuló ülésén ismertettem (Kuna 2013). A Munkabizottság feladatként tűzte ki a korpusz létrehozását, gondozását. A szövegtár a tervezet szerint a magyar nyelvű orvostudomány egészét öleli fel. Az

2. ábra: A gyógyításhoz kötődő szövegtípusok időbeli alakulása (Kuna 2015: 33)

egyres munkaszakaszok azonban az orvoslás történeti alakulásához, azok korszakaihoz alkalmazkodnak. Így első lépésben a magyar nyelvű orvoslás kezdeteit, a XVI–XVII. századi írásokat dolgozza fel. A korpusz rendezőelvét az egyes korokban fellelhető jellegzetes szövegtípusok adják. Ezzel az orvosi nyelv történetét az adott korszakban jelen lévő szövegtípusok történetének tekinthetjük, amely lehetővé teszi a szaknyelv fejlődésének összefüggő vizsgálatát, a szaknyelvet alakító társadalmi és kulturális tényezők bevonását. A szövegtípusok és főleg annak kognitív megközelítése alkalmas elméleti keretet ad a szaknyelvi korpusz kialakításához, továbbá a szaknyelv társadalmi-kulturális összefüggésének vizsgálatához (Steger 1984; Taavitsainen 2001; Tolcsvai Nagy 2001, 2006; Görlach 2004; Kocsány 2002, 2006; Kohnen 2007; Kuna 2011, 2016). A szövegtár létrehozásának hozadéka többek között, hogy felfejti az egyes korok szövegtípus-állományát, illetve lehetővé teszi a szövegtípusok egymáshoz való kapcsolatának, hálózatának a feltérképezését is, hozzájárulva az orvosi szaknyelv alakulástörténetének a leírásához.

A MAGYAR ORVOSI NYELVI KORPUSZ I. SZAKASZA – XVI–XVII. SZÁZAD A szövegtár kialakítása kezdeti szakaszában van, jelenleg XVI–XVII. századi receptgyűjteményeket, herbáriumokat és orvosi könyveket dolgozzuk fel.¹ A magyar nyelvű írásos orvosi irodalom kezdeti szakasza a XVI–XVII. századra tehető, ekkortól maradtak ugyanis fenn nagyobb terjedelmű írásos emlékeink. „[...] A kéziratos és nyomtatott könyvek együttesen jelentik a magyar nyelvű orvosi irodalom kezdeti időszakát, s a nyomtatott, illetve kéziratos formából adódó különbségek kisebb jelentőségűek az azonos témából és előadásmódból, a magyar nyelvűségéből következő egyezéseknél” (Szlatty 1983: 384). Ennek megfelelően mind a kéziratos, mind a nyomtatásban megjelent műveket feldolgozzuk.

Számos korai írás részben vagy egészben hozzáférhető utánnyomásban vagy valamilyen feldolgozásban (Varjas 1943; Szabó T. 1979; Szlatty 1983; Hoffmann 1989, Szablyár 1984; Szabó T.–Bíró 2000; S. Sárdi 2002). Több kézirat azonban teljesen kiadatlan. A korpusz létrehozásakor fontos szempont, hogy egységes elvek alapján váljon kutathatóvá a magyar orvosi nyelv írásbeliséggel rendelkező, kezdeti szakasza. A szövegtár épít a már megjelent, kiadott munkákra, így az alább felsorolt kéziratos és nyomtatott művek is szerepelnek benne. (A jegyzék nem teljes, bővíthető, változtatható.)

Kéziratok:

Egesz orvossagrol valo konyv, azaz Ars medica 1577 k./1943

Medicinae Variarum 1598/1989

Egy néhány rendbeli orvosságok 1614–1635 k./1989

Orvoskönyv lovak orvoslása 1619 e./1989

Testi orvosságok könyve 1619 k./1989

Kis patika 1628/1989

Gyógyszerek I. [17. sz. eleje]/1989

Gyógyszerek II. [17. sz. eleje]/1989

Orbis sensualium pictus 1658/1959

Házi patika 1663 k./1989

Orvosságos könyveczke 1664 k./1989

Próbálós bizonyos orvosságok 1666; 1693/1989

Orvosságos könyv Apafi Anna számára 1677/1989

Medicusi és borbélyi mesterség 1668–1703/1989

Pettényi Borbély Márton orvosló könyve 1683–1701/1983

Próbált orvosságok 1684/1989

Liber Medicinarum 1693 k./1983

Orvosságoknak rendszedése [17. sz. 2. fele]/1989

Phlebotomia [17. sz. 2. fele]/1983

Orvoskönyv némely füveknek hasznáról [17. sz.]/1989

Nyomatott művek:

Herbárium 1578/1979

Hasznos és fölötte szükséges könyv 1588/1983

De conservanda 1694/1983

Pax Corporis 1695/1984

A XVI–XVII. századi alkorpusz kialakításakor figyelembe vesszük a meglévő magyar nyelvű történeti korpuszok, valamint a nemzetközi orvosi nyelvi szövegtárak kialakítási és átírási elveit is.² Így elsődleges feladat az eredeti szövegek betűhű, valamint normalizált (mai nyelvhasználatához közelítő) átíratainak az elkészítése. Ez alapfeltétele a nyelvtechnológiai feldolgozásnak, azaz a mondatokra és szavakra bontásnak (tokenizálásnak), majd az alaktani és szófajtanai feldolgozásnak, a betegségnevek, az idegen szavak jelölésének; nyelvészeti szakszóval az annotálásnak (Kuna–Kocsis–Ludányi megj. a.). Ezen munkaszakaszokat követően létrehozzuk a szövegtár honlapját és keresőjét, amelyen az egyes kéziratokat PDF-es formátumban is elérhetővé tesszük annak érdekében, hogy a kutatók teljességében is hozzáférjenek az egyes korai munkákhoz. Így kutathatóvá válik például a helyesírás, az írásjelhasználat, a szövegbeli elrendezés stb. A korpusz tehát nem egyszerűen összegyűjtött szövegek együttese, hanem azáltal, hogy jelölve (nyelvészeti szakszóval annotálva) van minden szó szófaja, alaktani jellemzője, illetve más sajátosságok is (például *vedd* – ige, E/2. felszólító mód; *probatum* – latin stb.), lehetővé válik többek között az alábbiak keresése: betűhű alak; normalizált alak (teljes szóra, szókezdetre, szóvégre is); latin szavak, betegségnevek; a szövegtípusok szerinti; egyéb jelölési (annotálási) szempontok szerinti kutatás (Kuna–Kocsis–Ludányi megj. a.).

1. A korpuszépítés a szerző irányításával zajlik az MTA TKI és a PPKE ITK posztdoktori kutatóprogramjának támogatásával. A témavezető Proszék Gábor.
2. Lásd Hivatkozott elektronikus történeti korpuszoknál; Taavitsainen–Pahta 2004; Taavitsainen–Pahta–Mäkinen 2005; Taavitsainen–Pahta et. al. 2010; Voigts–Kurtz 2001; német nyelvű kutatás Riecke 2004; Eckkrammer 2005.

ÖSSZEZÖ GONDOLATOK – A MAGYAR ORVOSI NYELV KORPUSZÁNAK HOZADÉKAI A *Magyar orvosi nyelv korpuszának* létrehozása hosszú távon célként tűzi ki a magyar nyelvű orvosi irodalom egészének rendszerezett feldolgozását. A munka számos hozadékkal bír, amelyek közül itt néhányat ki is emelek:

Megfoghatóvá és széles körben elérhetővé, kutathatóvá teszi a magyar nyelvű, gyógyításhoz kötődő szövegeket és nyelvhasználatot az egyes korokban és egészében. Az elektronikus szövegtár előnye, hogy módosítható, bővíthető, és szükség esetén javítható.

Lehetőséget ad a szövegtípusok összekapcsolódásának, hálózatiának a leírására. Ez önmagában az orvosi nyelv szövegtípus szerinti állományának a feltáráshoz vezet, ami a szaknyelv összefüggő működésének teljesebb megismeréséhez is hozzájárul, továbbá a szövegtípus-fogalom árnyalásához is vezet.

Lehetővé teszi a magyar nyelvű orvoslás korszakolásának újragondolását.

Rámutat az egyes korok társas-kulturális változásaira az orvoslás terén (tudományos fejlődés; az írásbeliségnek és a szóbeliségnek a szerepe; a képi ábrázolás; a gyógyítók rétegzettsége; érzelmi bevontság; idegen nyelvi hatás stb.).

A magyar orvosi nyelv változásai folyamatként, azok folytonosságában vizsgálhatók.

Lehetővé válik egyes korok jellegzetességeinek, irányzatainak a vizsgálata.

Rendszerezett nyelvészeti, orvostörténeti és kulturális kutatásokat tesz lehetővé, biztosítva az egyes szakterületek együttműködését.

Néhány kutatható jelenség például: a szókincs alakulása (szótár létrehozása); a tudományos nyelv alakulása; a tudományos stílus változása; a szaknyelvi helyesírás alakulása; egyes nyelvi funkciók leírása (például az utasítás, a gyógyításhoz kapcsolódó meggyőzés alakulása az egyes korokban stb.).

Megnyitja a nyelven belüli és nyelvek közötti összehasonlító elemzések útját, ezzel leírhatóvá válnak az egyes nyelvek és korok irányzatai, mintázatai, valamint az ún. „univerzális” vagy „páneurópai” jellegzetességek.

A korpusz révén a magyar orvosi nyelv kutatása jobban beilleszthetővé válik a külföldön folyó vizsgálatokba, amely a nemzetközi együttműködést is előirányozza.

A korpusz építése, ahogy arról esett szó, hosszú távú, több lépésben zajló munka. A megvalósítás céljából 2016 júniusában tudomány- (nyelvészeti, orvostörténeti, nyelvtech-

nológiai) és intézményközi kutatócsoport alakult, amelyhez lehetőség van csatlakozni.

MEGJEGYZÉS A tanulmány az MTA TKI és a PPKE ITK posztdoktori kutatóprogram támogatásával készült.

FORRÁSOK

Ars Medica 1577 k./1943 = Váradi Lencsés György: Egész orvosságról való könyv azaz *Ars Medica* (1577); kiadta Varjas Béla 1943. *XVI. századi magyar orvosi könyv*. Kolozsvár: Sárkány Nyomda. (Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/01100/01159/>)

De conservanda 1694/1983 = Felvinczi György: *De conservanda bona valetudine Liber Scholae Salernitanae*. Az Anglia (!) országban levő Salernitana Scholanak Jó Egészségről való Meg-tartásnak módgyáról írott Könyve; szemelvények Sztatky Mária (szerk.) 1983. „*Minden doktorságot csak ebből kérésérték*” *Szemelvények orvosi kézikönyvekből*. Budapest: Magvető Kiadó. 325–351.

Egy néhány rendbeli orvosságok 1614–1635 k./1989 = Máriássy János: *Egy néhány rendbeli loorvosságok és más orvosságok* (1614–1635 k.); Hoffmann 1989. 53–75.

Gyógyszerek I. [17. sz. eleje]/1989 = *Gyógyszerek I.* (17. sz. eleje?); Hoffmann 1989. 435–445.

Gyógyszerek II. [17. sz. eleje?]/1989 = *Gyógyszerek II.* (17. sz. eleje?); Hoffmann 1989. 447–458.

Hasznos és fölötte szükséges könyv 1588/1983 = Frankovith Gergely: *Hasznos és fölötte szükséges könyv* (1588); Sztatky 1983: 96–161.

Házi patika 1663 k./1989 = *Házi patika*. (1663 k.); Hoffmann 1989: 227–246.

Herbárium 1578/1979 = Melius Juhász Péter: *Herbárium* (1578); Szabó T. 1979.

Kis patika 1628/1989 = Váradi Vásárhelyi István: *Kis patika* (1628); Hoffmann 1989. 211–225.

Liber Medicinarum 1693 k./1983 = Johann Ponyikay: *Liber Medicinarum* (1693); Sztatky 1983: 314–322.

Medicinae Variarum 1598/1989 = *Medicinae Variarum*. Melius Péter Herbáriumához kötött receptek (1598); Hoffmann 1989: 11–52.

Medicusai és borbélyi mesterség [1668–1703]/1989 = Becskereki Váradi Szabó György: *Medicusai és borbélyi mesterség* (1668–1703); Hoffmann 1989: 341–434.

Orbis sensualium pictus 1658/1959 = Comenius, Johannes Amos: *Orbis Sensualium pictus*. A látható világ (1685); kiadta Dr. Geréb György 1959: *Johannes Amos Comenius: A látható világ*. Budapest: Magyar Helikon.

Orvoskönyv lovak orvoslása 1619 e./1989 = Török János: *Orvoskönyv*. Lovak orvoslása (1619 e.); Hoffmann 1989: 77–171.

Orvoskönyv némely füveknek hasznáról [17. sz.]/1989 = *Orvoskönyv némely füveknek hasznáról* (17. sz.); Hoffmann 1989: 473–496.

Orvosságoknak rendszedése [17. sz. 2. fele]/1989 = *Orvosságoknak rendszedése*. (17. sz. 2. fele); Hoffmann 1989: 459–472.

Orvosságos könyv Apafi Anna számára 1677/1989 = Újhelyi István: *Orvosságos könyv Apafi Anna számára* (1677); Hoffmann 1989: 295–334.

Orvosságos könyveczke 1664 k./1989 = *Orvosságos könyveczke*. (1664 k.); Hoffmann 1989: 247–266.

Pax Corporis 1695/1984 = Pápai Páriz Ferenc: *Pax Corporis* (1695/1764); kiadta Szablyár Ferenc 1984. *Pápai Páriz Ferenc: Pax Corporis*. Budapest: Magvető Könyvkiadó.

Pettényi Borbély Márton orvosló könyve 1683–1701/1983 = Pettényi Borbély Márton orvosló könyve (1683–1701); szemelvények Sztatky Mária

(szerk.) 1983. „Minden doktorságot csak ebből kérésérték” Szemelvények orvosi kézikönyvekből. Budapest: Magvető Kiadó. 165–225.

Phlebotomia [17. sz. 2. fele]/1983 = Phlebotomia (17. sz. második fele); szemelvények Sztatky Mária (szerk.) 1983. „Minden doktorságot csak ebből kérésérték” Szemelvények orvosi kézikönyvekből. Budapest: Magvető Kiadó. 236–294.

Próbálás bizonyos orvosságok 1666; 1693/1989 = Révay István: Próbálás bizonyos orvosságok (1666); Pekler György másolatában (1693); Hoffmann 1989. 267–294.

Próbált orvosságok 1684/1989 = Próbált orvosságok (1684); Hoffmann 1989. 335–339.

Testi orvosságok könyve 1619 k./1989 = Szentgyörgyi János: Testi orvosságok könyve (1619. k.); Hoffmann 1989: 173–201.

IRODALOM

Csontos Nóra 2013. A pragmatika mint szemléletmód érvényesítésének lehetősége a történetiségben. *Magyar Nyelv* 109/2: 149–157.

Eckhammer, Eva Martha 2005. *Medizin für den Laien vom Pestraktat zum digitalen Ratgeber*. Augliederung, Pragmatik, Struktur-, Sprach- und Bildwandel fachexterner Textsorten unter Berücksichtigung des Medienwechsels. Habilitationsschrift. Salzburg. (<http://www.uni-salzburg.at/pls/portal/docs/1/556745.PDF>; Letöltés: 2010. 09. 10)

Görlach, Manfred 2004. *Text types and the history of English*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Heinemann, Wolfgang 2000. Textsorte – Textmuster – Texttyp. In: Brinker, Klaus – Antos, Gerd – Heinemann, Wolfgang – Sager, Sven Frederik (Hrsg.): *Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. HSK. 16.1. Berlin/New York: Walter de Gruyter. 507–523.

Hoffmann Gizella (szerk.) 1989: *Medicusi és borbélyi mesterség. Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek. Radvánszky Béla gyűjtéséből*. Szeged: József Attila Tudományegyetem.

Kocsány Piroska 2002. *Szöveg, szövegtípus, jelentés: A mondás mint szövegtípus*. Nyelvtudományi Értekezések 151. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Kocsány Piroska 2006. A szövegtipológia eredményei és/vagy eredménytelenségei. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) *Szöveg és szövegtípus. Szövegtipológiai tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 17–26.

Kohnen, Thomas 2007. Text types and the methodology of diachronic speech act analysis. In: Fitzmaurice, Susan M. – Taavitsainen, Irma (eds.): 2007. *Methods in Historical Pragmatics*. (Topics in English Linguistics 52). Berlin: Mouton de Gruyter. 139–166.

Kuna Ágnes 2011. *A 16–17. századi magyar nyelvű orvosi recept szövegtipológiai és pragmatikai vizsgálata funkcionális-kognitív keretben*. Budapest: ELTE (Doktori disszertáció).

Kuna Ágnes 2012. Az orvosi receptek alakulása a társadalmi és kulturális tényezők függvényében a 16. századtól napjainkig. In: Balázs Géza – Veszelszki Ágnes (szerk.): *Nyelv és kultúra. Kulturális nyelvészet*. Budapest: Magyar Szemiotikai Társaság. 156–162.

Kuna Ágnes 2013. *A magyar nyelvű orvosi diskurzustartomány, a magyar orvosi nyelv tendenciái*. A Magyar Orvosi Nyelv Korpusza. Tervezet. Kézirat, Budapest.

Kuna Ágnes 2015. *A meggyőzés nyelvi mintázatai a 16–17. századi orvosi receptben. Kognitív nyelvészeti elemzés*. Budapest: ELTE (Doktori disszertáció).

Kuna, Ágnes 2016. Genre in a cognitive functional framework. Medical recipe as a genre in 16th and 17th century Hungarian. In: Stukker, Ninke – Sporeen, Wilbert – Steen, Gerard (eds.): *Genre in Language, Discourse and Cognition*. Berlin/New York: De Gruyter. 193–224.

Kuna Ágnes – Kocsis Zsuzsanna – Ludányi Zsófia (megj. a.). A Magyar orvosi nyelv 16–17. századi alkorpusza. Tervezet, átírás, annotálás. In: Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.): *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei IX*. Szeged: SZTE Magyar Nyelvészeti Tanszék.

Mohay Zsuzsanna 2014. Mennyit ért a beteg a zárójelentésből? Gondolatok a kardiológiai rehabilitáció szaknyelvéről. In: Veszelszki Ágnes – Lengyel Klára (szerk.): *Tudomány, technolektus, terminológia. A tudományok és szakmák nyelve*. Budapest: Éghajlat Könyvkiadó. 161–167.

Riecke, Jörg 2004. *Die Frühgeschichte der mittelalterlichen medizinischen Fachsprache im Deutschen*. Berlin/New York: Walter de Gruyter. Bd.1., 2.

S. Sárdi Margit (szerk.) 2002. *Szentgyörgyi János: Testi orvosságok könyve*. Máriabesenyő: Attraktor.

Steger, Hugo 1984. Sprachgeschichte als Geschichte der Textsorten/Texttypen und ihrer kommunikativen Bezugsbereiche. In: Besch, Werner – Reichmann, Oskar – Sonderegger, Stefan (Hrsg.): *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung* Bd. 1. Berlin/New York: Walter de Gruyter. 186–204.

Szabó T. Attila 1979. Melius Péter és a kolozsvári Herbárium. In: Melius Péter: *Herbárium. Az fáknak, füveknek nevekről és hasznairól*. Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel sajtó alá rendezte Szabó T. Attila. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó.

Szabó T. Attila – Bíró Zsolt 2000. *Ars Medica Electronica: Váradai Lencsés György (1530–1593)*. CD-ROM. BioTár Electronic, Gramma 3.1. & 3.2. MTA – EME – BDF – VE, Budapest/Kolozsvár/ Szombathely/Veszprém.

Sztatky Mária (szerk.) 1983. „Minden doktorságot csak ebből kérésérték” Szemelvények orvosi kézikönyvekből. Budapest: Magvető Könyvkiadó.

Taavitsainen, Irma 2001. Changing conventions of writing: the dynamics of genres, text types, and text traditions. *European Journal of English Studies* 5/2: 139–150.

Taavitsainen, Irma – Pahta, Päivi (eds.) 2004. *Medical and scientific writing in late medieval English*. Cambridge: Cambridge University Press.

Taavitsainen, Irma – Pahta, Päivi – Mäkinen, Martti (eds.) 2005. *Middle English Medical Texts. (MEMT CD-ROM)*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Taavitsainen, Irma – Pahta, Päivi – Hiltunen, Turo – Mäkinen, Martti – Marttila, Ville – Ratia, Maura – Suhr, Carla – Tyrkkö, Jukka (eds.) 2010. *Early Modern English Medical Texts*. CD-ROM. Amsterdam: John Benjamins.

Tolcsvai Nagy Gábor 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2006. *Szöveg és típus. Szövegtipológiai tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Varjas Béla 1943. *XVI. századi magyar orvosi könyv*. Kolozsvár: Sárkány Nyomda.

Voigts, Linda Ehrsam – Kurtz, Patricia Deery (eds.) 2001. *Scientific and medical writings in Old and Middle English: An electronic reference*. CD-ROM. Ann Arbor: University of Michigan Press.

HIVATKOZOTT ELEKTRONIKUS TÖRTÉNETI KORPUSZOK

Corpus of Early English Medical Writing

(CEEM) (<http://www.helsinki.fi/varieng/CoRD/corpora/CEEM/>)

Középmagyar történeti magánéleti korpusz (<http://tmk.nytud.hu/>)

Magyar Generatív Történeti Szintaxis (<http://omagyarkorpusz.nytud.hu/>);

Magyar történeti szövegtár (<http://www.nytud.hu/hhc/>)

The Malaga Corpus of Late Middle English Scientific Prose (<http://hunter.uma.es/>)